

KRALJEVSKA DELEGACIJA VLADE U SPLITU 1806.-1811.

UDK: 94 (497.5 Dalmacija) "1806/1811"
353 (497.5 Dalmacija) "1806/1811"
930.25 (497.5 Dalmacija) "1806/1811"
Primljeno: 4. V. 2007.
Izvorni znanstveni rad

IVANA ČUBELA
Državni arhiv u Zadru
Ruđera Boškovića b.b.
23000 Zadar, HR

Ovaj se rad arhivistički osvrće na ustroj i djelatnosti francuske upravne institucije u Dalmaciji, Kraljevske delegacije Vlade u Splitu,1 čiji se fond čuva u Državnom arhivu u Zadru. Iz arhivskih fondova, kako fonda same Delegacije, tako i fonda Generalnog providurstva i drugih, neposredno su prikupljeni i analizirani podatci o funkcijama i području djelokruga, hijerarhijskoj povezanosti i administrativnom ustroju institucije. Obradena je izvorna arhivska građa nastala radom Kraljevske delegacije Vlade u Splitu, prezentirani podatci o povijesti i smještaju arhivskog fonda te klasifikacijskom sustavu po kojem su spisi odlagani.

Ključne riječi: francuska uprava u Dalmaciji, Delegacija, arhivskoi fond, klasifikacijski sustav

USTROJ VLASTI FRANCUSKE UPRAVE U DALMACIJI

Kratkotrajna Prva austrijska uprava u Dalmaciji završava 26. prosinca 1805. godine, Mirom u Požunu, po kojemu je Dalmacija ustupljena Napoleonu. Prema odredbama Mirovnog ugovora Dalmacija postaje administrativna pokrajina Talijanskog Kraljevstva, sa središtem u Milanu, koje je pod suverenom vlašću Francuske. Takav status Dalmacija je zadržala do 1809., kada, nakon

Schönbrunnskog mira, postaje dio novoformirane državne tvorevine, Ilirskih provincija, koje su izravno podređene Francuskoj.

Francuska je vojska početkom godine 1806. zauzela Dalmaciju i 19. veljače izdala proglas kojim se priopćava da se pokrajina Dalmacija sjedinjuje s Napoleonovim Talijanskim Kraljevstvom i da će general Gabriel Molitor privremeno obnašati najviše civilne i vojne funkcije, ali bez ovlasti da uvodi ikakve promjene u pokrajini, tako da još uvijek vrijede stari, austrijski organi vlasti.² Taj je provizorij trajao kratko jer je Napoleonu bilo u interesu da se Dalmacija što prije preuredi u skladu s njegovim poimanjem organizacije države, što je prije svega značilo odvajanje civilne od vojne vlasti, a u konačnici i upravne od sudbene. Na čelo civilne uprave Napoleon 26. travnja 1806. godine imenuje Mlečanina Vincenza Dandola, dodijelivši mu naslov generalnog providura,³ a početkom ljeta iste godine za vrhovnoga vojnog zapovjednika francuske vojske u Dalmaciji postavlja Augusta Marmonta.⁴

Dandolova temeljna zadaća bila je odvajanje uprave od sudstva, a zatim detaljna razrada ustroja i rada upravnih, sudskih i upravno-izvršnih organa vlasti. Provedbena naredba izdana 26. studenog 1806. godine, poznata pod imenom *La Dalmazia al 31 dicembre 1806*, najavila je novo administrativno i sudbeno uređenje pokrajine Dalmacije, koje je stupilo na snagu 1. siječnja 1807. godine.⁵ Glavnu upravu čine generalni providur (*Provveditore generale*), Pokrajinska vlada (*Provveditoria generale*), kojoj je na čelu sam generalni providur, uz kojega su još generalni tajnik i šest šefova odjela, te Opće vijeće Dalmacije (*Consiglio generale della Dalmazia*), koje je imalo 48 članova.⁶ Spisi nastali radom generalnog providura i Pokrajinske vlade čuvaju se u Državnom arhivu u Zadru (sign. HR-DAZD 59 i HR DAZD 57).

Dio spomenutoga Dekreta od 26. studenog 1806. godine bio je i Pravilnik o organizaciji upravne vlasti u Dalmaciji (*Organizzazione del Potere Amministrativo* ili *Regolamento organico Amministrativo*), kojim je Dandolo cjelovito ustrojio i mrežu lokalne uprave u pokrajini. Sukladno Pravilniku, Dalmacija je podijeljena na 4 distrikta ili okruga (*distretto*), Zadar, Šibenik, Split i Makarsku; okruzi su podijeljeni na 14 kantona ili kotara (*cantone*), a ovi na ukupno 25 općina (*comune*). Na čelu svakog distrikta stajao je delegat (*delegato*), na čelu kantona poddelegat (*vice-delegato* ili *subdelegato*), a na čelu općine općinska uprava (*consiglio comunale*) s načelnikom (*podestà*).⁷

Sve kraljevske delegacije Vlade službeno počinju s radom 1. siječnja 1807. Prilikom imenovanja delegata Dandolo je osobito vodio računa o vjernosti i odanosti novoj vlasti, te sukladno tome za prvog delegata u Splitu imenuje Dominica Garagnina, u Zadru I. Kreljanovića, u Šibeniku De Pinellija te u Makarskoj G. Berosa.⁸

Prema spomenutom Pravilniku sudbenu vlast u Dalmaciji obavlja ova mreža sudova:

- 21 pomirbeni sud (*Giudizio di Pace*), od kojih je njih sedam na području Delegacije u Splitu: Split, Trogir, Omiš, Sinj, Nerežišća, Hvar i Vis;
- dva prvostupanjska suda (*Tribunale di prima Istanza*): u Splitu i Zadru;
- Prizivni sud (*Corte d'Appello*) u Zadru;
- Trgovački sudovi (*Tribunale di Commercio*), kao posebni odsjeci redovnih sudova, i
- Revizijski sud (*Tribunale di Cassazione de Regno*) u Milanu.⁹

Zajedno s upravnom i sudbenom vlašću, od 1. siječnja 1807. godine na snazi je i novo ustrojstvo upravno-izvršnih organa, takozvanih teritorijalnih oružničkih snaga (*Forza territoriale*) čija je zadaća izvršavanje određenih upravnih propisa i naredaba te održavanje javnog reda i mira. Dalmacija je podijeljena na 6 okruga, na čelu s pukovnikom (*colonnello*). To su: Zadar, Šibenik, Makarska, Hvar, Krk i Split, koji obuhvaća područje Splita, Trogira i Sinja. Okruzi su podijeljeni na serdarije, na čelu sa serdarom, kojih u splitskom okrugu ima šest. Svaka od serdarija ima određeni broj pandura (*seresani* ili *panduri*), kojima zapovijeda harambaša.¹⁰

KRALJEVSKE DELEGACIJE VLADE DJELOKRUG, FUNKCIJE I PODRUČJE DJELOVANJA

Vincenzo Dandolo, koji je kao generalni providur imao ovlasti imenovanja i smjenjivanja delegata, u već spomenutom pravilniku *Regolamento organico Amministrativo* te osobito u *Naputcima za delegate i poddelegante*, precizno određuje njihovu teritorijalnu i stvarnu, funkcionalnu mjerodavnost.¹¹ Naputci ili *Istruzioni pei Delegati e Vice-Delegati governativi della Dalmazia* objavljeni su 4. prosinca 1806. godine u Zadru.

Delegat je u svojem okrugu predstavljao Vladu, ali je u svemu bio ovisan o generalnom providuru. Morao se s njime redovito dopisivati i izvješćivati ga o svemu što se događa na području njegove teritorijalne mjerodavnosti. Isto je tako morao biti u kontaktu s ostalim delegatima, posebno u hitnim slučajevima.¹²

Budući da je bio nadležan za svu upravu, morao je brinuti o svim upravnim, političkim i ekonomskim poslovima u svojem distriktu. Bio je dužan upravljati svim nižim upravnim organima i nadzirati ih, a u slučaju potrebe zatražiti pomoć i od vojno-policijskih snaga.¹³

Prije svega, delegat je pripremao objavljivanje zakona i naredaba koje su dolazile od generalnog providura iz Zadra, i brinuo se o njihovu potpunom izvršavanju i poštivanju.¹⁴ Jedna od njegovih temeljnih dužnosti bila je briga o pravilnom određivanju poreza u općinama i nadziranje postupka njihove naplate.¹⁵ Posebna dužnost bila mu je osiguranje smještaja vojske, kako stajaće, tako i one u prolazu, i to na teret odgovarajućih komuna, tj. općina.¹⁶ Morao je bdjeti nad očuvanjem državnih i teritorijalnih granica te, u slučaju potrebe, predlagati drugačiju podjelu područja.¹⁷

Delegat je morao paziti na održavanje cesta, mostova, kanala i nasipa, te predlagati izgradnju novih.¹⁸ Isto tako, morao je brinuti o svim mjestima od javnog interesa, tako, primjerice, o održavanju zatvora i odnosu prema zatvorenicima, čistoći ulica, protupožarnoj zaštiti i općenito o svemu što bi moglo ugroziti sigurnost građana.¹⁹

Bilo mu je povjereno i prikupljanje projekata za izgradnju novih proizvodnih pogona te je morao redovito izvješćivati providura o sredstvima i planovima za unaprjeđenje poljoprivrede, očuvanje šuma i pašnjaka, povećanje prinosa lokalnih proizvoda itd. Oni delegati koji bi otkrili nove rudnike i kamenolome, bili bi posebno pohvaljeni i nagrađeni.²⁰

Opskrba i opće blagostanje stanovnika bila je jedna od najvažnijih delegatovih zadaća. Morao je budno nadzirati javno zdravlje te u slučaju izbijanja epidemije hitno reagirati; morao je zaštititi ljude od bijesnih pasa, pomoći poplavljenima, paziti na pravilan ukop mrtvih, kako se ne bi ugrozilo zdravlje stanovništva i sl.²¹ Isto je tako osiguravao čistoću robe i namirnica koje su bile u javnoj prodaji. Vodio je brigu o bolnicama, sirotištima i ubožnicama, o radu liječnika, kirurga, ljekarnika i porodničara, sprječavajući zlouporabe ili pogreške zbog nestručnosti.²²

Poseban nadzor delegat je trebao obavljati nad svim mjestima za poučavanje, u civilnim i crkvenim školama, voditi računa o gradivu kojem se podučava te o odlikama nastavničkog kadra. Sličan nadzor provodio je i nad arhivima i knjižnicama.²³

Osobito je morao paziti na točnost poštanske službe, na odvijanje trgovine i održavanje sajмова, kako bi se sačuvao red i omogućilo napredovanje.²⁴

Potom, delegat je bio dužan paziti na disciplinu klera, odavanje dužnog poštovanja državnoj religiji, kao i jamčiti prakticiranje vjere po osobnom izboru svakome pojedinom stanovniku okruga. Pazio je da ne bude objavljena, razaslana i primijenjena ni jedna bula ili pismo koje dolazi iz Rima prije nego ih odobri generalni providur.²⁵

Delegat je morao pregledavati tisak koji dolazi iz inozemstva i ne dopustiti prodaju ako na bilo koji način vrijeđa talijansku vladu, vlade saveznika, državnu religiju i sve religije koje su bile dopuštene u Kraljevini Italiji, dobre običaje, moral, te red i mir u državi.²⁶

Vršio je i funkciju javnog tužitelja pred pomirbenim sucima, pa je u svezi s tim morao posebnu pozornost obratiti na održavanje sigurnosti, mira i javnog morala, te paziti da u distriktu ne bude prosjaka, skitnica, sumnjivih stranaca, dezertera i sličnih.²⁷

Svake godine morao je izvijestiti generalnog providura o stanju populacije na teritoriju okruga, a svaki mjesec predati popise rođenih, vjenčanih i umrlih, koje su mu dostavljali poddelegati za kantone okruga.²⁸

Završni računi i predračuni, odnosno planovi proračuna svih općina jednog okruga morali su biti dostavljeni na uvid delegatu, koji ih je onda, popraćene njegovim mišljenjem, slao providuru u Zadar na konačnu potvrdu.²⁹ Na isti je način generalni providur potvrđivao sva imenovanja činovnika, komunalnih službenika, članova uprava dobrotvornih ustanova i škola koja bi izvršio pojedini delegat.³⁰

Delegat je bio dužan nazočiti sjednicama komunalnih vijeća u njihovu sjedištu, kao i svim zborovima i skupštinama koje su se održavale u njegovu distriktu, bez obzira je li se radilo o svjetovnim ili crkvenim skupštinama, koje su se mogle održati samo uz odobrenje delegata.³¹

Nadalje, rješavao je i žalbe, za koje je imao posebne ovlasti, osim onih koje su bile rezervirane za generalnog providura. Upoznavao se sa žalbama uperenim protiv poddelegata i drugih njemu podređenih vlasti, s prekršajima

po pravilnicima i naredbama koje su bile na snazi, određivao je propisane kazne i brinuo se o njihovu izvršavanju.³²

Kako bi mogao ispuniti zadatke od javnog interesa, u određenim je situacijama, koje su bile propisane zakonom, mogao u pomoć pozvati i oružanu silu, tj. pukovnika ili serdara oružanih snaga s područja svojega distrikta, i oni su mu se bili dužni odazvati.³³

I na kraju, u svim izvanrednim slučajevima, kao i u situacijama za koje bi mu bilo potrebno posebno odobrenje, morao je slati molbu i posebno izvješće generalnom providuru u Zadar.³⁴

Prema tome, delegati su, kao organi vlade, odlučivali o svim administrativnim, moralnim, političkim i financijskim pitanjima na području svojega okruga, a izričito su bili zaduženi za nadzor nad poštovanjem i izvršavanjem zakona, upravljanjem općinama, pozom za porast javnih prihoda te brz razvoj i prosperitet svojega okruga, pa tako i cijele pokrajine Dalmacije.³⁵ Međutim, uza sve ovlasti koje je formalno imao, delegat, kao nositelj upravno-političke vlasti u svojem distriktu, ni o čemu nije samostalno odlučivao, jer je za većinu njegovih odluka bila potrebna potvrda od strane više pokrajinske vlasti, tj. generalnog providura. Sukladno tome, delegat je zapravo bio vrhovni nadzorni organ u okrugu, koji je prenosio naredbe središnje vlasti prema nižim organima lokalne uprave.

Pravilnik o organizaciji upravne vlasti u Dalmaciji donosi i preciznu razradbu teritorijalne nadležnosti svakoga pojedinog okruga. Tako je Okrug Split podijeljen u pet kantona: Split, Trogir, Sinj, Nerežišća i Hvar, i devet općina.³⁶ Poradi bolje preglednosti, slijedi tablični prikaz ustroja Splitskog distrikta:

okrug	kotar	općina	br. stanov. kotara	br. stanov. okruga
SPLIT	1. <i>Split</i>	1. Split sa svojim teritorijem 2. Omiš sa svojim teritorijem 3. Kneževina Poljica 4. Klis sa svojim teritorijem	28.068	87.072
	2. <i>Trogir</i>	5. Trogir sa svojim teritorijem	18.543	
	3. <i>Sinj</i>	6. Sinj sa svojim teritorijem	16.749	
	4. <i>Nerežišća</i>	7. Brač sa svim selima i utverdama na otoku	11.098	
	5. <i>Hvar</i>	8. Hvar sa svim selima na otoku 9. Vis sa svim selima na otoku	12.614	

Važno je napomenuti da u samome Splitu, koji je bio središte okruga i gdje je stolovao delegat, nije biran poddelegat, iako je Split sa svoje četiri općine tvorio kanton ili kotar. Delegat je u jednoj osobi objedinjavao i dužnosti poddelegata, koji su imenovani u četiri preostala kantona Splitskog okruga.

Tijekom godine 1807. broj općina u Splitskom distriktu se smanjio, nakon što je u lipnju izbio otvoreni ustanak Poljičana protiv francuske vlasti. Nakon što je nemilosrdno ugušio pobunu Dandolo je radikalnim mjerama konačno ukinuo Poljičku Republiku, odnosno Kneževinu Poljica, i to dekretom od 10. lipnja 1807. godine. Teritorij Poljica naknadno je podijeljen između susjednih općina, Splita, Sinja i Omiša, dekretom od 21. rujna 1807. godine.³⁷ Tako se broj općina u okrugu Split smanjio na osam, a u Dalmaciji na 24.

Državni arhiv u Zadru čuva građu nastalu radom Kraljevske delegacije Vlade u Splitu te tri fonda od pet kraljevskih poddelegacija Vlade na teritoriju Splitskog distrikta, Brač (sign. HR DAZD 82), Split (sign. HR DAZD 110) i Trogir (sign. HR DAZD 86).

ADMINISTRATIVNI USTROJ

Privremeni upravitelj Dalmacije general Molitor već je 22. svibnja 1806. godine postavio Domenika Garagnina za suca upravitelja (*giudice dirigente*),³⁸ sukladno Napoleonovoj želji da se što prije obave potrebna imenovanja činovnika, s ciljem što brže reorganizacije države, bez obzira što su ta prva imenovanja slijedila zatečeni austrijski model.³⁹ Sudac upravitelj zapravo je bio na čelu Mjesnog starješinstva (*Superiorità locale*), austrijskog prvostupanjskog upravno-sudskog tijela. Na isti su način imenovani i drugi činovnici ureda u Splitu - dva tajnika, Vincenzo Mistruzzi i Anastasio Dalladecima, dva aktuara (sudska pisara), Gaetano Carrunchi i Giuseppe Geremia, četiri protokolista (zapisničara), Domenico Allegretti, Marco Casotti, Francesco Ivellio i Marco Carradori, te četiri praktikanta (vježbenika), Francesco Grisogono, Marco Bettini, Pietro Mistruzzi i Giulio Derossi.⁴⁰

Kada je 26. studenog 1806. godine objavljen *Regolamento*, zaokružena je shema i sastav upravnih tijela. Svu vlast u okrugu u svojim rukama imao je delegat, koji je predstavljao Vladu, a upravu okruga ili delegaciju uz njega su činili još i pristav, tajnik, dva pisara i poslužnik.⁴¹ Tako od 1. siječnja

1807. godine Domenico Garagnin postaje delegat, a većina "starog sastava" prelazi u splitsku delegaciju vlade. Prvi tajnik postaje Anastasio Dalladecima, ali na toj funkciji ostaje kratko. Već početkom jeseni odlazi za pomirbenog suca na Brač, a njegovo mjesto zauzima Domenico Cattani.⁴² Za pristava (*aggiunto*) postavljen je Spiridon Jacopo Gavalla iz Trogira,⁴³ a za zapisničara Marco Casotti, koji nakon tri mjeseca odlazi na Prvostupanjski sud u Splitu, a zamjenjuje ga Bonaventura Viddovich.⁴⁴ I pisari su ostali iz prijašnjeg sastava: Gaetano Carrunchio i Giuseppe Geremia, a poslužnik delegacije postaje Nikola Cambi.⁴⁵

Budući da su zaduženja delegata već podrobno opisana, prikazat ćemo i dužnosti drugih članova delegacije. Tajnik je vodio knjigu normalija, protokol uprave, sastavljao zapisnike s političkih sjednica, nadzirao smještanje spisa u arhiv i općenito brinuo o redovnom i učinkovitom radu cijelog ureda. Sudski pisari podijelili su poslove: Gaetano Carrunchio bio je zadužen za poreze, troškove kancelarije, troškove zatvora, otpremu spisa, putovnice i knjigu depozita, a Giuseppe Geremia za sudske spise, tekuće i neriješene zaključke i pripremu materijala za sjednice. Zapisničar je, prije svega, vodio glavni urudžbeni zapisnik, protokol delegacije, te vodio brigu o pravilnom smještanju spisa u arhiv.⁴⁶ O zaduženjima drugih članova delegacije može se samo nagađati, budući da o tome nema pisanih tragova.

POVEZANOST S DRŽAVNIM I DRUGIM USTANOVAMA

Kako je delegacija bila posredni organ između generalnog providura i Pokrajinske vlade, s jedne strane, i nižih upravnih tijela, poddelegacija i općina, s druge strane, neraskidiva je njihova povezanost. Svakodnevno su pristizali dopisi iz Zadra, i od generalnog providura i od Pokrajinske vlade, pogotovo Vladinog računovodstvenog odjela.⁴⁷ Sve naredbe, propisi i pravilnici koji su dolazili iz Zadra delegat je upućivao svojim poddelegatima u Trogiru,⁴⁸ Sinju, Nerežišćima⁴⁹ i Hvaru te općinskim vijećima i njihovim načelnicima. Gotovo svakodnevno se komuniciralo i sa Središnjom blagajnom u Zadru (*Cassa centrale in Zara*),⁵⁰ Prvostupanjskim sudom u Splitu (*Tribunale di prima istanza a Spalato*)⁵¹ te nižim, pomirbenim sudovima, od kojih je sa splitskog područja sačuvan samo arhiv Pomirbenoga suda u Braču (*Giudizio di pace di Brazza*),⁵²

koji se čuva u Državnom arhivu u Zadru. Živa je bila i korespondencija sa susjednim kraljevskim delegacijama Vlade, osobito onom u Makarskoj, a pogotovo za tri ljetna mjeseca 1807. godine, kada je Garagnin obnašao i funkciju delegata u Makarskoj, dok nije imenovan novi.⁵³ Da bi se osigurala provedba mjera na nižim instancama, kontaktiralo se s mjesnim župnicima i časnicima Teritorijalnih snaga, splitskim pukovnikom i sinjskim serdarom. Sa župnicima pojedinih mjesta, pogotovo onima iz splitskog kotara, gdje nije bilo poddelegata, dopisivalo se najmanje jednom mjesečno radi predaje popisa rođenih, vjenčanih i umrlih, koji su se potom slali u Zadar. Dosta je sačuvanih spisa Inspektora za bogoštovlje (*Ispettore pel Culto*) koji su postojali u svakom kantonu,⁵⁴ a bili su izravno podređeni glavnom inspektor u Zadru,⁵⁵ ali sva izvješća s terena, iz Hvara, Brača, Sinja i drugih, dolazila su kako u Zadar, tako i u kancelariju splitske delegacije. Problematiku javnog zdravlja, zdravlja vojske i pomoraca rasvjetljavaju i dopisi Magistrata za zdravstvo (*Regio Magistrato di Sanità*).

POVIJEST ARHIVSKOG FONDA

Spisi Kraljevske delegacije Vlade u Splitu prvobitno su se čuvali u kancelariji Delegacije, i sam postupak arhiviranja bio je u opisu radnih zadataka zapisničara i tajnika Delegacije. Nakon promjene vlasti, za vrijeme Druge austrijske uprave, spisi nisu, što bi bilo logično, prešli pod nadležnost Kotarskog poglavarstva Splita (*I.R. Capitanato distrettuale in Spalato*) jer su od njih do danas sačuvane samo dvije kutije.⁵⁶ Cjelokupna građa Delegacije ostala je u djelokrugu Okružnog suda u Splitu (*I.R. Tribunale circolare di Spalato*),⁵⁷ iako na temelju dostupnih podataka ne možemo biti potpuno sigurni jesu li ondje bili cijelo vrijeme.

U urudžbenom zapisniku C. K. Gubernijalnoga arhiva ili Arhiva starih spisa C. K. Namjesništva u Zadru (*Archivio degli atti antichi, Archivio generale degli atti antichi presso I. R. Luogotenenza Dalmata*) za godinu 1889., pod brojem 3 od 7. siječnja evidentiran je spis kojim je Arhiv zatražio od Predsjedništva Namjesništva u Zadru (*I. R. Presidenza Luogotenenziale Zara*) predaju spisa "starih arhiva Splita i Makarske koji postoje pri Okružnom sudu u Splitu" (...*atti dei vecchi archivi di Spalato e Macarsca, esistenti presso I. R. Tribunale Circolare di Spalato*). Spis je sačuvan, a iz njegova sadržaja može

se zaključiti da su spisi prethodno već bili dodijeljeni u djelokrug aktualnog savjetnika Prizivnog suda u Zadru Alačevića te da je riječ o političkim spisima koji bi mogli imati "podjednako značenje za povijest i javni i privatni interes". Arhivist Böttner, koji je dopis potpisao, nadalje obrazlaže da bi, sa stajališta smještaja i čuvanja, bilo poželjno da spisi budu smješteni u Arhiv starih spisa. U spisu se Böttner osvrće i na prezidijalni spis iz godine 1882., pod brojem 2338, uvidom u koji bi cijeli problem oko preuzimanja ovog fonda zasigurno bio jasniji, ali on, nažalost, nije sačuvan.

Naime, Prezidijalni spisi Namjesništva u Zadru, kao i spisi Registrature Namjesništva cjelovito su sačuvani samo do godine 1878. Preostali spisi, od 1878. do 1918. godine, bili su predmetom podjele koju je od 1924. do 1926. godine provela Mješovita jugoslavensko-talijanska komisija jer je grad Zadar ostao u Italiji, a ostali gradovi u novostvorenoj Kraljevini SHS. Komisija je obavila popis i podjelu građe koja je bila potrebna za nastavak rada novih administracija. Spisi unatrag 40 godina proglašeni su operativnima i postali su predmetom diobe na kojoj je radila Komisija. Većina spisa pripala je Kraljevini SHS i ta se građa nekoliko puta prevozila na različita odredišta, uglavnom u Split. Zbog nebrige, neprikladnog smještaja ili u transportu stradalo je ono što je preuzeto. Većina spisa je uništena, a ono što je preostalo izgorjelo je godine 1968. u požaru u tadašnjoj zgradi Splitskog arhiva zvanoj Kula.⁵⁸

SADRŽAJ, SAČUVANOST I USTROJ ARHIVSKIH ZAPISA

Pravilnikom koji je detaljno propisivao uređenje upravne vlasti u Dalmaciji, *Organizzazione del Potere amministrativo*, odnosno *Regolamento Organico Amministrativo*, od 26. studenoga 1806. godine i Naputcima za delegate i poddelegate (*Istruzioni pei delegati e vice-delegati governativi della Dalmazia*) od 4. prosinca 1806. godine regulirana je i teritorijalna i stvarna mjerodavnost kraljevskih delegacija Vlade. Uvidom u urudžbene zapisnike Kraljevske delegacije Vlade u Splitu razvidno je da se spisi odnose na upravu, ustroj nastave, rad knjižnica i arhiva, kontakte s Crkvom, komuniciranje s vojnim i policijskim postrojbama, opskrbu, privredu, plovidbu, poreze, medicinsku službu i opće javno zdravlje te, u najvećem broju, na različite okružnice i naloge generalnog providura i Pokrajinske vlade u Zadru.

Građa Kraljevske delegacije Vlade u Splitu (1806.-1811.) djelomično je sačuvana. Postoje spisi za svih šest godina djelovanja institucije, no u svakoj nedostaje određeni broj spisa. Sačuvano je i svih 6 urudžbenih zapisnika (*Protocollo della Delegazione di Spalato*), ali su nepotpuni, jer u svakoj godini manjka određeni broj upisa, a najviše u urudžbenom zapisniku za godinu 1810., u kojemu nedostaje čak 800 upisa.

Prije sređivanja građa se sastojala od 106 svežnjeva spisa na kojima je bio ispisan stari naziv fonda, Arhiv Splita, s pripadajućim starim signaturama. Spisi u svežnjevima bili su složeni kronološki po godinama, a unutar godine rastućim brojem. Važno je napomenuti da prve tri kutije spisa za godinu 1806. u naslovu još uvijek imaju stari, austrijski upravno-sudski organ, tj. Mjesno starješinstvo u Splitu (*Superiorità locale di Spalato*),⁵⁹ iako su mu na čelu sasvim novi ljudi. Te tri kutije spisa pridružene su fondu Kraljevske delegacije Vlade u Splitu jer u prvom spisu prve kutije od 22. svibnja 1806. godine nailazimo na Molitorovo imenovanje Domenika Garagnina sućem upraviteljem, koji će s preustrojem uprave preuzeti novu funkciju delegata; kako smo već naveli, taj položaj je preuzeo za nešto više od pola godine.

Budući da su za svih šest godina postojanja Kraljevske delegacije Vlade u Splitu sačuvana izvorna obavijesna pomagala - urudžbeni zapisnici ili protokoli, koji korisniku omogućuju snalaženje među spisima, činilo se opravdanim pri sređivanju poštovati arhivistički princip prvobitnog reda, uz evidentiranje spisa koji nedostaju. Kod manjeg broja spisa, zbog oštećenja od vlage i moljaca, nije bilo moguće iščitati izvorne uredske brojeve, koji su naknadno utvrđeni čitanjem spisa i sažetaka u urudžbenom zapisniku, te su nadopisani na košuljicu u koju su umetnuti. Svi spisi u gornjem lijevom uglu prvog lista ili u donjem desnom uglu zadnjeg lista imaju broj splitske kancelarije, bez obzira jesu li u nju primljeni ili iz nje otpremljeni, a primljeni spisi imaju još i broj kancelarije iz koje su pristigli.

Urudžbeni zapisnici Kraljevske delegacije Vlade u Splitu (*Protocolli della Delegazione di Governo di Spalato*), a isto tako i drugih delegacija Vlade, imaju 6 rubrika:

1. redni broj podneska (*Numero dell'esibito*),
2. datum podneska (*Giorno e anno del presentato*),
3. sažetak podneska (*Contenuto sinoptico dell'esibito*),
4. sažetak zaključka ili rješenje podneska (*Estratto del concluso ossia risoluzione dell'esibito*),

5. datum zaključenja i otpreme (*Giorno del concluso e della fatta spedizione*),

6. broj fascikla i registrature (*Numero del fascicolo e della registratura*).

Francuska uprava u Dalmaciji u uredsko poslovanje uvodi vlastite klasifikacijske ili razradbene sustave, po talijanskoj praksi nazvane *titolario*, prema kojemu se građa odlaže po naslovima (*titoli*), podnaslovima (*sottotitoli*) i rubrikama (*rubriche*).⁶⁰ Taj sustav prihvaća poslije i Druga austrijska uprava, sve do uvođenja austrijskih registraturnih normi u Dalmaciju. Sustavi su se temeljili na funkcijama nekog ureda ili ustanove, odnosno na predmetima iz njihove mjerodavnosti, te su po njima stvarani predmetni smotci (*fascicoli*), koji su objedinjavali svu dokumentaciju o obavljanju neke upravne funkcije tog ureda. Taj su sustav u Dalmaciji preuzele više upravne vlasti, ali katkad i najniže upravne jedinice, općine. Najbolji primjer je sačuvana građa Općine Hvar, koja je bila jedna od osam općina pod ovlasti Kraljevske delegacije Vlade u Splitu⁶¹.

Središnja pokrajinska upravna tijela imaju klasifikacijski sustav koji objedinjuje spise prema razrađenoj strukturi i time uvelike olakšava njihovo korištenje. Kao primjer navodimo *titolario* Generalnog providurstva Dalmacije u Zadru:⁶²

- I. Vode i putovi (*Acque e strade*)
- II. Zemljoradnja (*Agricoltura*)
- III. Prehrana (*Annona*)
- IV. Obrti i zanati (*Arti e mestieri*)
- V. Javna dobrotvornost (*Beneficenza pubblica*)
- VI. Javne blagajne (*Casse pubbliche*)
- VII. Trgovina (*Commercio*)
- VIII. Bogoštovlje (*Culto*)
- IX. Financije (*Finanza*)
- X. Javna zemljišta i zgrade (*Fondi e fabbricati pubblici*)
- XI. Pravosuđe (*Giustizia*)
- XII. Javna nastava (*Istruzione pubblica*)
- XIII. Zakonodavstvo (*Legislazione*)
- XIV. Uprava i činovništvo (*Magistrati e funzionari pubblici*)
- XV. Pomorstvo (*Marina*)
- XVI. Vojska i rat (*Militare*)
- XVII. Policija (*Polizia*)

- XVIII. Stanovništvo (*Popolazione*)
- XIX. Zdravstvo (*Sanità*)
- XX. Razni izvanredni predmeti (*Oggetti misti e straordinari*)
- XXI. Općine (*Comuni*)
- XXII. Nenaslovljeni spisi (*Atti non titolati*).

Ovakvim se klasifikacijskim sustavom koristi i kancelarija Kraljevske delegacije Vlade u Splitu u posljednje tri godine svojega djelovanja, od 1809. do 1811. Zanimljivo je da se dvije godine, 1806. i 1808., Delegacija ne koristi nikakvim razradbenim sustavom, što znači da spisi nisu označavani nikakvim kategorijama, niti su u urudžbenom zapisniku.

Spisovodstveno je najzanimljivija godina 1807., jer se uvidom u spise i urudžbene zapisnike drugih delegacija Vlade pohranjenih u Državnom arhivu u Zadru te njihovom usporedbom može zaključiti da zajedničkoga, tj. jednoobraznog fascikuliranja spisa nije bilo, nego ga je proizvoljno formirala svaka pojedina kancelarija. Taj način proizvoljnoga kategoriziranja očito je naslijeđen iz vremena Prve austrijske vladavine u Dalmaciji.⁶³ Različiti uredi imali su različit broj kategorija, koje se ni sadržajno ne preklapaju.⁶⁴

Budući da među spisima Kraljevske delegacije Vlade u Splitu nije pronađen dokument koji bi rasvijetlio način na koji su godine 1807. spisima pridjeljivane oznake pojedinih kategorija, odnosno na koji su način spisi raspoređivani u skupine, pristupilo se analizi i usporedbi sadržaja nekoliko nasumično odabranih spisa iz svake kategorije, od I. do XIII., kako bi se otkrio ključ njihova razvrstavanja. Na temelju toga izvršena je usporedba spisa koji nose istu oznaku, i to u odnosu na sadržaj spisa te ostale dijelove upisa spisa u urudžbeni zapisnik: referenta, pošiljatelja i izvoda iz zaključka. Usporedbom svih tih podataka bilo je moguće zaključiti da su sadržaji na koje se odnose oznake navedenih kategorija približno sljedeći:

- I. Stanovništvo - anagrafi, popisi rođenih, vjenčanih, umrlih, popisi vojnih novaka (*Popolazione – anagrafi, elenchi nati, maritati, morti, liste di leva*)
- II. Školstvo i bratovštine (*Istruzione pubblica e confraternità*)
- III. Pravne norme, odredbe, raspisi, okružnice (*Normative*)
- IV. Zdravstvo (*Sanità*)
- V. Financije - porezi i troškovi (*Finanza - tasse e spese*)

- VI. Zatvori (*Carceri*)
- VII. Bogoštovlje i javna dobrotvornost (*Culto e pubblica beneficenza*)
- VIII. Investitura u javna zemljišta (*Investitura di terreni*)
- IX. Vojska i pomorstvo (*Militari e marina*)
- X. Općine (*Comuni*)
- XI. Pravosuđe (*Giustizia*)
- XII. Činovništvo (*Magistrati e funzionari pubblici*)
- XIII. Zakonodavstvo (*Legislazione*).

Nakon obrade spisi su složeni u 120 kutija koje su označene jasnim i uočljivim brojkama. Urudžbeni zapisnici nemaju vlastitoga tvrdog knjižnog uveza te su za njih ručno napravljene kutije od broja 115 do 120, zato što ne odgovaraju ni jednome standardnom formatu, niti su svi jednake veličine. Građa Kraljevske delegacije Vlade u Splitu svakodnevno je dostupna javnosti u čitaonici Državnog arhiva u Zadru.

KRATICE

HR DAZD Hrvatski državni arhiv u Zadru

HR DAST Hrvatski državni arhiv u Splitu

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

Arhivska građa Državnog arhiva u Zadru:

HR DAZD 80: Kraljevska delegacija Vlade u Splitu (1806.-1811.)

HR DAZD 57: Generalno providurstvo Dalmacije (1806.-1809.)

HR DAZD 251: Državni arhiv Zadar (1814.-1973.)

HR DAZD 386: Zbirka Tiskovina (Stampata) (1608.-1959.)

HR DAZD 377: Miscellanea XI.-XX. st.

Dopunski izvori:

HR DAZD 56: Privremena francuska vlada (1806.)

HR DAZD 79: Kraljevska delegacija Vlade u Makarskoj (1807.-1811.)

HR DAZD 81: Kraljevska delegacija Vlade u Zadru (1807.-1810.)

HR DAZD 110: Kraljevska poddelegacija Vlade u Splitu (1812.-1816.)

BIBLIOGRAFIJA

Stjepan Antoljak: *Predaja Dalmacije Francuzima (1806.)*. Rad JAZU, Zagreb, 1952., br. 288

Bonina Bezmalinović: *Francuska uprava u Dalmaciji 1806.-1809.* Jugoslavenski historijski časopis, Beograd, XXIII/1988., br.1-2

Vincenzo Dandolo: *La Dalmazia al 31 dicembre 1806.* Zadar, 1909.

Vincenzo Dandolo: *Istruzioni pei Delegati e Vice-delegati governativi della Dalmazia.* Zadar, 1806.

Tullio Erber: *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814,* Zadar, 1886.

Josip Kolanović: *Pregled arhivskih fondova i zbirki republike Hrvatske.* Zagreb, 2006.

Josip Kolanović i Janez Šumrada: *Napoleon i njegova uprava na istočnoj obali Jadrana i na području istočnih Alpa 1806.-1814. arhivski vodič.* Zagreb, 2005.

Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Makarske 1798.-1806.* Arhivski vjesnik, Zagreb, XLVIII/2005.

Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Šibenika 1798.-1806.,* Murterski godišnjak, Murter, III/2005.

Valentino Lago: *Memorie sulla Dalmazia.* Venecija, 1868., svezak 1.

Vjekoslav Maštrović: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX. stoljeću,* Zagreb, 1959.

Šime Peričić: *Podjela zadarskih "arhiva" između Italije i Kraljevine SHS (1924.-1926.)*. Arhivski vjesnik, Zagreb, XXI-XXII/1978.-79.

Paul Pisani: *La Dalmatie de 1797 à 1815,* Paris, 1893.

BILJEŠKE

- 1 HR DAZD 80.
- 2 HR DAZD 386: *Zbirka Tiskovina (Stampata)* 1608.-1959., kut. 9, br. 15.
- 3 Isto, kut. 9, br. 48.
- 4 Oko datuma Marmontova imenovanja postoje neslaganja. Paul Pisani navodi da je imenovan 12. lipnja 1807. godine (*La Dalmatie de 1797. à 1815.*, Paris, 1893., 199), dok Tullio Erber tvrdi da se to dogodilo 14. srpnja iste godine (*Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, Zadar, 1886., 29-30)
- 5 HR DAZD 386: kut. 11, br. 20 ili u pretisku izdana od izdavača S. Artale u Zadru, 1909.
- 6 Vincenzo Dandolo: *La Dalmazia...*, 62-66.
- 7 Isto, 54-75.
- 8 Bonina Bezmalinović: *Francuska uprava u Dalmaciji 1806.-1809.* Jugoslavenski historijski časopis, Beograd, XXIII/1988., br.1-2, 105.
- 9 V. Dandolo, *La Dalmazia...*, 29-30., 53; Vjekoslav Maštrović: *Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX stoljeću.* Zagreb, 1959., 48.
- 10 HR DAZD 386: kut. 11, br. 36; V. Maštrović: *Razvoj sudstva...*, 53.
- 11 HR DAZD 386: kut. 11, br. 23 *Istruzioni pei Delegati e Vice-Delegati governativi della Dalmazia*, od 4. prosinca 1806., Zadar, 1806.
- 12 *Istruzioni pei Delegati...* članak 2, 3, 5.
- 13 Isto, čl. 4, 6.
- 14 Isto, čl. 10, 38.
- 15 Isto, čl. 7, 8.
- 16 Isto, čl. 12.
- 17 Isto, čl. 16.
- 18 Isto, čl. 13, 14.
- 19 Isto, čl. 17, 18, 19.
- 20 Isto, čl. 22, 23, 24.
- 21 Isto, čl. 27, 28.
- 22 Isto, čl. 26, 29-31.
- 23 Isto, čl. 32, 33.
- 24 Isto, čl. 20, 21.
- 25 Isto, čl. 34, 36.
- 26 Isto, čl. 37.
- 27 Isto, čl. 40, 41.
- 28 Isto, čl. 42.
- 29 Isto, čl. 43.
- 30 Isto, čl. 44.
- 31 Isto, čl. 46, 47.
- 32 Isto, čl. 50-54.
- 33 Isto, čl. 54.

- 34 Isto, čl. 55.
- 35 V. Dandolo: *La Dalmazia...*, 58-59.
- 36 Isto, 74.
- 37 T. Erber: *Storia...*, 86-87.
- 38 HR DAZD 80: kut. 1, br. 1
- 39 B. Bezmalinović: *Francuska uprava...*, 94.
- 40 HR DAZD 80: kut. 1, br. 41
- 41 HR DAZD 377: *Miscellanea*, svežanj 8, II, pozicija D, br. 1, str. 5; B. Bezmalinović, *Francuska uprava...*, 105.
- 42 HR DAZD 57: *Generalno providurstvo Dalmacije 1806.-1809.*, godina 1807, titul XIV, rubrika 4, br. 5532 od 22. rujna 1807.
- 43 Isto, br. 1433 od 2. veljače 1807.
- 44 Isto, br. 2997 od 3. travnja 1807.
- 45 Isto, br. 332 od 13. siječnja 1807.
- 46 HR DAZD 80: kut. 1, br. 41
- 47 HR DAZD 61: *Računovodstvo i financijski ured galo-italski i galo-ilirski u Zadru 1806.-1813.*
- 48 HR DAZD 86: *Kraljevska poddelegacija Vlade u Trogiru 1807.-1809.*
- 49 HR DAZD 82: *Kraljevska poddelegacija Vlade na Braču 1807.-1813.*
- 50 HR DAZD 65: *Centralna blagajna u Zadru 1806.-1813.*
- 51 HR DAST 532.
- 52 HR DAZD 232.
- 53 HR DAZD 80: kut. 9-15.
- 54 HR DAZD 492: *Inspektor za bogoštovlje kantona Omiš 1807.-1811.* i HR DAZD 87: *Inspektorat za bogoštovlje kantona Trogir 1807.-1811.*
- 55 HR DAZD 62: *Centralni inspektorat za bogoštovlje i upravu upražnjenih dobara 1807.-1811.*
- 56 HR DAST 5.
- 57 HR DAST 533.
- 58 Šime Peričić: *Podjela zadarskih "Arhiva" između Italije i Kraljevine SHS (1924.-1926.)*. Arhivski vjesnik, Zagreb, XXI-XXII/1978.-1979, 357-373.
- 59 HR DAZD 48.
- 60 Josip Kolanović i Janez Šumrada: *Napoleon i njegova uprava na istočnoj obali Jadrana i na području Istočnih Alpa 1806.-1814, arhivski vodič*. Zagreb, 2005., 411.
- 61 HR DAST - DH 3.
- 62 Josip Kolanović: *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*. Zagreb, 2006., 885-886.
- 63 Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Makarske 1798.-1806.* Arhivski vjesnik, Zagreb, XLVIII/2005., 152-153; Dubravka Kolić: *Mjesno starješinstvo Šibenika 1798.-1806.*, Murterski godišnjak, Murter, III/2005., 162.
- 64 Uvidom u izvorne urudžbene zapisnike Kraljevske delegacije Vlade u Zadru utvrđeno je da postoje 22 kategorije spisa, dok je u urudžbenim zapisnicima Kraljevske delegacije Vlade u Makarskoj utvrđeno 8 kategorija.

THE GOVERNMENT ROYAL DELEGATION IN SPLIT 1806 – 1811

Summary

Having come to Dalmatia in the beginning of 1806, the French completely reorganized the province as to integrate it into the French administration system. The new system commenced on January 1, 1807. In terms of administration, Dalmatia was divided into four districts, one of them being Split, administered by the Government Royal delegation headed by a delegate. Although formally an independent administrative and political institution, for most decisions the delegation needed the consent and approval of the General *proveditore* and of the Regional government in Zadar. Therefore, the delegate was in fact the supreme supervising body in the district who passed orders of the central government onto the lower bodies of local administration, county and municipalities and was in charge of their implementation. The State Archives in Zadar keep the collection of the Government Royal delegation in Split from 1806-1811 available to the public. The documents are very valuable because they provide a thorough insight into the political events as well as the daily life in central Dalmatia.